

1945) сполучення потягами з іншими частинами імперії отримали такі центри солеваріння, як-от Дрогобич, Самбір, Коломия [4].

Джерела та література

1. Гайко Г. Гірництво і підземні споруди в Україні та Польщі: нариси з історії. Донецьк: УКЦентр, 2009. 296 с.
2. Гайко Г. Історія гірництва: підручник. Київ-Алчевськ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», видавництво «ЛАДО» ДонДТУ, 2013. 541 с.
3. Глушко М. С. Шляхи сполучення і транспортні засоби в українських Карпатах другої половини XIX – початку XX століття. Київ: Наук. думка, 1993.
4. Гранкін П. Е., Лазечко П. В., Сьомочкін І. В., Шрамко Г. І Львівська залізниця. Історія і сучасність. Львів: Центр Європи, 1996.
5. Загородний Р. У передчутті великих справ. Спорудження залізниці Відень–Краків–Перемишль. Львів: Львівський залізничник. 2018. № 2(8263).
6. Тимошенко Л. Перші писемні згадки Дрогобича у світлі гіпотез і сучасних досліджень початків давньоруського міста. Львів: Галицька Брама. 2013. С. 2–3.

Шульженко Тетяна

Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»

«НАУКОВЕ ПОВСЯКДЕННЯ» В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА Т. Г. ОБОЛДУЄВОЇ З НАУКОВОГО АРХІВУ НІКЗ «ЧИГИРИН»)

Анотація. Робота присвячена публікації 4-х листів Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна, написаних в 1942–1944 рр. Головна тема листування – діяльність Інституту історії АН СРСР в умовах евакуації в Узбекистан. В листах описана повсякденність евакуйованого населення, а також підготовка наукових кадрів у воєнні роки. Тексти яскраво передають загальну атмосферу часу, роботу наукових установ та повсякденне життя в умовах евакуації.

Ключові слова: Т. Г. Оболдуєва, О. І. Тереножкін, Друга світова війна, Узбецька філія АН СРСР, евакуйоване населення, епістолярна спадщина.

Abstract. The article deals with the publication of 4 letters of T. H. Oboldueva to O. I. Terenozhkin. She wrote these letters in 1942–1944. The main theme of the correspondence is the activities of Institute of Archeology NA UCCR, while being evacuated to Uzbekistan. The letters tell about everyday life of evacuated people, and also about the training of the scientists in wartime. The atmosphere of the time, the activities of scientific institutes and the everyday life under the evacuation was brightly described in the letters.

Keywords: T. H. Oboldueva, O. I. Terenozhkin, Second World war, Uzbekistan branch of AN UCCR, evacuated people, epistolary heritage.

Узбекистан в роки Другої Світової війни став одним із найбільших евакуаційних центрів. Ешелони евакуйованого населення з Росії, Білорусії, України почали прибувати сюди в серпні 1941 р. З понад 1 млн людей близько

200 тис. були діти і підлітки. Під час війни в республіку прибуло 89 дитячих будинків, із них 48 – з України. Частиною евакуаційних заходів, здійснених радянською державою в роки війни, стало переміщення установ Академії наук СРСР. До жовтня 1941 р. в Узбекистан було перебазовано 22 науково-дослідні інститути, 16 вищих навчальних закладів, 2 бібліотеки. Одним із найбільш значущих центрів евакуації науки стала столиця Узбекистану – Ташкент. За різними даними в 1941–1943 рр. в Ташкенті перебувало близько 1,5 тис. евакуйованих, із них понад 500 науковців різних галузей з України, Білорусії, Росії [1, с. 31].

Т. Г. Оболдуєва працювала в Ташкенті в 1937–1944 рр. З О. І. Тереножкіним, імовірно, познайомилася в 1939 р., коли археолог теж приїхав до Ташкента. Восени 1941 р. Олексія Івановича було мобілізовано до лав армії, Тетяна Григорівна продовжила працювати у Ташкенті та проживала разом з родиною Олексія Івановича (в Ташкенті в О. Тереножкіна залишилася мати, дружина та двоє дітей. Т. Г. Оболдуєва до 1944 р. проживала разом з ними).

Метою роботи є публікація листів Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна, написаних в 1942–1944 рр. Епістолярій зберігався в родинному архіві Тереножкіних та Іллінських, згодом був переданий А. О. Іллінським до Національного історико-культурного заповідника «Чигирин».

Лист від 09 вересня 1942 р.

Алексей Иванович, привет!

На днях получила ваше письмо и хоть я очень оторвалась от всяких археологических дел, сообщаю вам что знаю. Прежде всего, с 27 по 29 августа прошла, наконец, конференция по этногенезу, которая так долго не могла собраться. Заседания были и утром и вечером, но мне удалось вырваться лишь один раз, т-к. это совпало с концом месяца – выдачей пропусков у нас в конторе, и я была занята до поздней ночи. Доклады по тематике были интересные, но сугубо мало полезные для того, кто оторван от всего этого. Я сладко продремлила сообщение Ошанина (*Авт. - Ошанин Лев Васильевич – відомий антрополог, біолог, доктор біологічних наук, організатор кафедри антропології в Ташкенті, займався дослідженням етнічних груп Середньої Азії*) и у меня осталось смутное представление, что расовые группы и черепа памиро-алейского типа и пропуска в столовую между собой определенно не увязываются.

Постараюсь раздобыть программу и вам послать – я даже названия докладов забыла. 24 числа была защита Александра Натановича (*Авт. – Бернштам Александр Натанович – археолог, сходознавец, 24 серпня 1942 р. в Ташкенті на засіданні Вченої ради Інституту історії АН СРСР захистив докторську дисертацію на тему «Історія киргиз і Киргизстану з давніх часів до монгольського завоювання»*), которая и привела к желаемому результату – присваивания докторской степени. Против был один голос и то говорят, что из-за темноты могли перепутать куда совать листок, т-к. обстоятельства защиты были сбивчивые – в столовой общепита Академии (в Тамары Ханум), при полутьме сперва, затем в полной тьме, т-к. погасло электричество, и под конец

при огарке свечи. Поздравлять шли исправно и все выступления акомпанировались различными производительными звуками из кухни. Почему не захотели устроить все в зале заседаний АН, – непонятно. Там обстановка более серьезная и удобная. Тема у него археологическая характеристика Северной Киргизии. Самое сообщение я тоже не слышала, пришла только к выступлениям. Прошло все без осложнений, хотя и не без выпадов, и с высказанными любезностями... Интереснее прошла защита Сергея Павловича (*Авт. – Толстов Сергій Павлович – історик, етнограф, археолог, дослідник історії народів Середньої Азії*), которая была в следующий понедельник, 31-го. Тема у него древний Хорезм. Прежде с этим он много выступал на конференциях, где я не присутствовала и поэтому часть намеков и прочие разговоры для меня прошли не понятно. В общем-же все хвалили и присудили единогласно. Выступления были положительными, но отмечалась большая гладкость построений – по выражению кого-то «архитектор слишком гладко отделал построенное им здание» и это наводит на размышления о том, нет ли здесь желания взять только подходящие факты. Передаю свои впечатления чисто субъективные. Но в общем мне больше понравилось у Бернштама. На этот раз тоже заседали в столовой и тоже гас свет и я пустила слух, что в столовой Академии творятся темные дела – выпекают докторов одного за другим. 5-го должны были печь Ушакова, но почему-то отменили (*Авт. – Можливо йдеться про Ушакова Георгія Олексійовича – відомого дослідника Арктики, одного із засновників Інституту Океанології АН СРСР, йому було присвоєно звання доктора наук без захисту дисертації*).

Сергей Павлович волновался страшно, а Бернштам был академически спокоен. Оба ссылались на ваше участие в работах.

В академии часто бывают доклады, но в общем живем скучно и без души. Большинство – трудновато с бытом. У нас дома все благополучно более или менее. Я живу без изменений – весь день на работе, думать некогда, да и не о чем, кроме суеты житейской. Всего хорошего, пишите. Т. О. [5, арк. 2].

Лист від 14 листопада 1942 р.

Алексей Иванович, привет!

Давно я вам не писала, но всего этому виной не отсутствие доброго желания, а отсутствие времени. Вчера только вернулась с хлопка, где пробыла полный месяц, и приехав получила кучу ваших писем. Решила не откладывать больше и хоть сейчас уже поздно, но написать. В октябре-же была так занята, что за месяц имела лишь пару свободных вечеров. Наша спецконтора пожирает массу и времени, и нервов, и сил, но зато взамен дает нам каждый день обед, какой бы он ни был. Клиентура у нас обширная и масса знакомых. Бывает и забавно – думала ли я, например, слушая игру Павла Серебрякова в Питере, что он будет кушать свой обед по пропуску, вид иной. Да и все наши профессора – знакомым и друзьям я и биток выберу по лучше и кашу насыплю по гуще, как например, Льву Ивановичу или из Академии кому. Хорошо то в работе, что занятая публика встречается – знакомства будут по всему Союзу.

Писала я вам обо всех археологических делах – была целая серия защит – первым Бернштам, а за ним Толстов, потом Ушаков, причем в презабавной обстановке – не в зале заседаний, что было бы проще, а в столовой Тамары Ханум, где пахло кухней и поминутно гас свет, мы смеялись, что докторов выпекают как блины. Это все еще было в сентябре, а потом я поехала в совхоз месяц там грелась на солнышке, хотя последнее время больше было сыро. В общем ничего, не огорчаюсь, особенно когда ясная погода и синее небо и хлопок белеет как тысячи роз и просится сам в руки – такой пушистый и чистый. Кругом камыши срезанные нахально кричат, тишина и чистый воздух.

Кормили прилично, но в ноябре стало мокро и грустно, а когда обратно ехали, то промерзли и в грязи напачкались и долго уж очень ехали. Зато как дома хорошо было лечь в чистую постель и слушать знакомое постукивание будильника. Ваши все здоровы, ребята сейчас дома, выглядят неплохо. У Мити глаза прошли – бабушка таки повозилась с ним. Еля учится вышивать и вообще очень повзрослела. С Еленой Алексеевной (*Авт. – Єлена Олексівна – мати О. І. Тереножкіна*) мы живем хорошо, и она мне очень нравится. Напасла осенних листьев и думает козу купить, хотя держать ее можно только в комнате. Живут они с Мар. Степ. и Танюшкой в вашей комнате, где и книги ваши стоят на полке. Там пол теперь деревянный, но боюсь, что зимой будет холодно и сыро все-же. Спит Ел. Ал. обычно в большой комнате с ребятами. Ел. Як. (*Авт. – Єлизавета Яківна – дружина О. Тереножкіна*) дома бывает редко и очень не надолго забегает. Продать бы всякое барахло – граммофон, да часы эти нелепые, да ванну – они только загромождают переднюю и портятся, а на это хоть бы немного про запас купить. Сейчас еще можно. Да и деньги лучше бы вы прямо на Елену Алекс. переводили, а то ей очень трудно, ведь и Мар. Степ. получает не много и должна свою девочку кормить. Ел. Як. избытком материнских чувств не страдает совершенно, но это не так важно, как сохранить ребят здоровыми и сытыми. А вообще живем здесь ничего, хотя цены невозможные. Народ разводил огороды, кто мог, и они теперь пожинают труды рук своих. Я лично ничего живу, кормлюсь и ладно. Пройдет время и вновь будем с вами копать курганы, а сейчас главное страну сохранить. Потому на судьбу не ворчу. Желаю Вам здоровья и успеха. Т. [2, арк. 1].

Лист від 02 листопада 1943 р.

Алексей Иванович, привет!

Поздравляю с праздниками, с новыми успехами и желаю вам доброго здоровья. Ваши все здоровы, ребята давно бегают, а бабушка все с ними воюет.

Кормятся они все-же очень нерегулярно и недостаточно, т-к. Ел. Як. мало им приносит, а бабушка много сварить не может.

Недавно (4-го) открылась новая Академия наук, все было очень торжественно и пышно. Назначены новые академики – Кары-Ниязов, Сарымасаков, Романовский, М. С. Андреев и др. Надо будет найти газету и послать вам вырезку.

Погода в нас очень замечательная, но последнее время испортилась, был два раза мокрый снег и дождь, сейчас пока сухо. Я живу без перемен, все работаю там-же, хоть и надоело это порядочно. Хочется нам дома снять половину навеса террасы с тем, чтобы почистить слегка вторую часть (над крыльцом), а главное – пустить на дрова, т-к. все равно зимой украдут наверняка. Дело только за рабочими руками, т-к. мы одни, конечно, не справимся.

Привет от знакомых, желаю успеха и благополучия. Т. О. [4, арк. 1].

Лист від 15 квітня 1944 р.

Алексей Иванович, привет!

Ваше письмо получила давно, да все не собралась написать. Теперь я живу на другой квартире – у сестры и на прежней почти не бываю.

Собираюсь, если удастся, и совсем уехать из Т. – думаю к маме в Пятигорск. Все мои планы с аспирантурой лопнули, а работать просто так лучше в другом месте, по крайней мере со своими буду жить – сестра уже переехала туда же. Археологией, очевидно, еще долго мне не придется заниматься – здесь негде, а в другом месте не вдруг найдешь зацепку, тем более что я же по Средней Азии работала. Уз. АН разгоняет старый коллектив последовательно и планомерно...

С 4 по 15 в Академии наук проходила конференция этнографов. Было много разных докладов, но я была только на 2-их, из-за своей машинисточной должности – все это проходит в служебное время.

18-го юбилей ИИМК-25 лет. Утром того же дня защита Михалковой.

Весна у нас нынче ранняя. Погода стоит чудесная. Привет. Желаю успеха и удачи. Т. О. [3, арк. 1].

Головною проблемою в умовах евакуації виявилася організація побутових умов для наукових співробітників. Представники інститутів, рада директорів евакуйованих установ спільно з Узбецькою філією АН СРСР всіляко намагалися врегулювати ці труднощі: забезпечити людей предметами першої необхідності та продуктами харчування. Для цього протягом квітня–жовтня 1942 р. було організовано роботу двох громадських їдалень [1, с. 32]. Зі змісту листів стає зрозуміло, що Т. Г. Оболдуєва працювала в одній із них, займалася видачею пропусків. В «спецконторі», як називала свою роботу Тетяна Григорівна, вона працювала до 1944 р., до цього часу вже розпочалася реевакуація (влітку 1943 р.). З кінця 1944 р. Т. Г. Оболдуєва переїхала до України, в Інститут археології АН УРСР.

Джерела та література

1. Ильина И. Н. Эвакуированная наука: академические учреждения в Узбекистане в годы Великой Отечественной войны (по документам архива РАН). *Эшелоны идут на Восток. Эвакуация в Узбекистан в годы Великой Отечественной войны*. Сборник материалов международной научной конференции, посвященной 75-летию великой победы. Серия: «Евразийский перекресток». Вып. 12. 2019. С. 27–36.

2. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 14 листопада 1942 р. Рукопис, простий олівець, 1 арк., 2 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».
3. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 15 квітня 1944 р. Рукопис, чорне чорнило, 1 арк. 2 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».
4. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 02 листопада 1943 р. Рукопис, чорне чорнило, 1 арк., 2 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».
5. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 09 вересня 1942 р. Рукопис, чорне чорнило, 2 арк., 3 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».

СЕКЦІЯ 8

ОСОБИСТІСТЬ В ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Штагер Тетяна

Горлівський інститут іноземних мов

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ – ВІЛЬГЕЛЬМ І ЗАВОЙОВНИК

Анотація. У роботі аналізується постать першого англійського короля нормандського походження в історії Європи – Вільгельма I Завойовника. Авторка доходить висновку, що за його правління інтенсивні державотворчі процеси поєднувалися з жорстким поводженням із завойованим народом, його звичаями та правами. Авторка показує, що англосакси в XI ст. не оцінили одне з найважливіших зрушень – незалежність Англії від Риму, що досягалося через дистанціювання Папи Римського від релігійних питань Англії. Феодальний устрій, що вибудував та юридично оформив король, теж був однією з найкраще організованих моделей у Європі. Він ініціював створення надійної системи укріплень. Зрушення ці були необхідні Вільгельму I для централізації влади.

Ключові слова: Англія, Нормандське завоювання, Середньовіччя, Вільгельм I Завойовник.

Abstract. This paper analyzes the figure of the first English king of Norman origin in the history of Europe – William I (the Conqueror). The author concludes that during his reign an intensive state-building process was combined with the cruel treatment of the conquered people, their customs and rights. The author shows that in the 11th century the Anglo-Saxons did not appreciate one of the most important changes such as the independence of England from Rome achieved due to the distancing of the Pope from England's religious issues. The feudal system built and legalized by the king was also one of the best models in Europe. He initiated the creation of a reliable system of fortifications. These shifts were necessary for William I to centralize his power.

Keywords: England, The Norman Conquest, Middle Ages, William I (the Conqueror).

Сьогодні, в час, коли у світі відбувається зміна ціннісних орієнтирів, яка провокує кризу ідентичності, загальне пізнання знаходиться у пошуку. В цих обставинах людська свідомість звертається до ідеалів минулого, прагнучи методом дослідження його досвіду визначити шляхи пошуку для пізнання самої себе. Тож дослідження історичних вчинків однієї з найвидатніших постатей – Вільгельма Завойовника – дає нам змогу зрозуміти, чим саме він керувався,